

**З історії створення вітчизняної системи охорони державної таємниці.
Травень 1993 – січень 1994 рр.**

УДК 35.078.3:342.738(091)(02)

Валерій Ворожко

Національний авіаційний університет, ГДА СБУ, wr06vv@gmail.com

Нині Україна протистоїть потужним зусиллям своїх зовнішніх і внутрішніх ворогів, мета яких – ліквідація української незалежної державності, знищення української нації та України як суб'єкта міжнародного права і геополітичної реальності. Сучасні суспільно-політичні виклики зумовлюють необхідність об'єктивного аналізу всіх складових функціонування «державного організму» України та його трансформації в сучасну демократичну країну.

Метою даної роботи є підвищення ефективності вітчизняної системи охорони державної таємниці з урахуванням існуючого досвіду.

В перші роки існування національної незалежної держави існувала думка, що формування системи охорони державної таємниці, аналогічної радянському режиму, могло б створити передумови для зловживань щодо застосування секретної інформації, порушень прав і свобод людини.

Демократизація правовідносин у сфері, пов'язаній з державною таємницею, повинна була передбачати розширення прав і, водночас, підвищення відповідальності керівників усіх рівнів за режим секретності та персоніфікацію питань щодо віднесення відомостей до державної таємниці та їхнє засекречування. Тому було прийнято рішення про створення окремого спеціального уповноваженого органу державної влади з питань охорони державної таємниці.

Верховна Рада України вже на етапі прийняття законів, які регламентували діяльність СБ України, залишила за цим державним органом лише функції спеціальної компетенції як правоохоронного органу. Організаційно-правові функції СБ України щодо охорони державної таємниці були вилучені зі сфери її компетенції.

Визначений ВР України політичний курс щодо формування системи охорони державної таємниці був реалізований відповідними рішеннями уряду держави. Постановою КМУ від 4 травня 1993 р. № 327 було створено Державний комітет України з питань державних секретів (Держкомсекретів України).

Постановою КМУ 16 червня 1993 р. було затверджено положення про Держкомсекретів України, яким було встановлено, що Держкомсекретів України є центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчим КМУ, який «... забезпечує у межах своїх повноважень проведення державної політики з питань захисту державних секретів, реєструє відомості, що становлять державну таємницю або є таємними, організує, координує і контролює режимно-секретну діяльність державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від

форм власності, дипломатичних представництв та інших об'єктів України за кордоном».

21 січня 1994 р. постановою Верховної Ради України № 3855-12 було введено в дію Закон України «Про державну таємницю». Правові норми Закону України «Про державну таємницю» передбачали створення системи охорони державної таємниці з урахуванням досвіду розвинених демократичних країн. Звичайно було використано і радянський досвід охорони державної таємниці.

Спеціально уповноваженим центральним органом державної виконавчої влади у сфері забезпечення охорони державної таємниці був визначений Держкомсекретів України. Було також встановлено, що окремі функції у цій сфері, у тому числі щодо технічного захисту інформації, оперативних заходів охорони державної таємниці, фельд'єгерського зв'язку, охорони державної таємниці у засобах масової інформації виконують відповідні державні органи в межах повноважень, передбачених законодавством.

Закон України «Про державну таємницю» вперше в нашій країні на підставі базового Закону України «Про інформацію» встановив правовий режим інформації, що містить державну таємницю.

Закон, єдиний в СНД, передбачав створення інституту державних експертів з питань таємниць, тільки рішеннями яких інформація могла бути віднесена до державної таємниці (ст. 7–9, 11, 12). На підставі мотивованих рішень державних експертів з питань таємниць формувався «Звід відомостей, що становлять державну таємницю» (ст. 10). Інститут державних експертів не існував в СРСР і не існує в інших країнах на пострадянському просторі. Щось досить подібне є в США – це так звані класифікатори 1 рангу. Закон встановлював дозвольний порядок провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, лише після отримання дозволу (ліцензії) Держкомсекретів України на цей вид діяльності (ст. 19).

Закон України «Про державну таємницю» виводив з обігу поняття «державні секрети» та розподілив інформацію, що віднесена до державної таємниці, на три ступеня – «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно». Поняття «службова таємниця» та «державні секрети» в Законі не використовувалися. За замовчанням всі носії інформації з грифом обмеження доступу «таємно», засекречені в СРСР та в незалежній Україні до прийняття 21 січня 1994 р. Закону України «Про державну таємницю» з грифами «секретно» і «таємно», перетворилися на носії секретної інформації, що створило певні проблеми під час їхнього розсекречування.

У досліджуваній період в Україні система охорони державної таємниці формувалася з урахуванням досвіду розвинених країн світу та традиційних засобів і методів, що в цілому виправдали себе у вітчизняній практиці, збільшилася відкритість держави перед суспільством, скоротилася чисельність відомостей, що належать до державної таємниці, відкритими стали загальні переліки такої інформації, механізми засекречування та умови розсекречування. Вжиті заходи в

складних умовах початкового етапу державного будівництва дозволили створити логічну завершену організаційну структуру державних органів, діяльність яких була спрямована на формування і вдосконалення інституту охорони державної таємниці України.